

خانه < اخلاق اسلامی < گزارشی از کتاب‌های فقه تربیتی اثر آیت الله علیرضا اعرافی

گزارشی از کتاب‌های فقه تربیتی اثر آیت الله علیرضا اعرافی

کتاب فقه تربیتی حاصل ساعت‌ها تدریس استاد اعرافی است که در سالیان گذشته در حوزه علمیه در درس خارج خود به این مقوله پرداخته است. تربیت چیست؟ آیا انسان قابل...

سید حکمت الله سجادی

از «اخلاق اسلامی» بیشتر بخوانید.

۱ سال پیش ۹ دقیقه

کتاب فقه تربیتی حاصل ساعت‌ها تدریس استاد اعرافی است که در سالیان گذشته در حوزه علمیه در درس خارج خود به این مقوله پرداخته است. تربیت چیست؟ آیا انسان قابل تربیت یا قابل تربیت

پرسش‌ها را می‌توانید در مجموعه کتاب فقه تربیتی جست‌وجو کرده و دانش فقهی و علمی خود را در این راستا ارتقا دهید.

در این نوشته که گزارشی از کتاب‌های فقه تربیتی است، خواهید خواند که شریعت و بعد عملی آن یعنی فقه جایگاه ویژه‌ای در زندگی انسان دارد و مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها است. فقه و تربیت نیز نقش مهمی را در زندگی هر انسان مسلمانی داشته و تربیت و پرورش همه جانبه از نیازهای اساسی اوست. انسان در پرتو تربیت صحیح به کمال خواهد رسید. این دو موضوع با پیشرفت زندگی بشر و تحولات فرهنگی و اجتماعی، شکل جدیدی به خود گرفته و رسالتی نوین پیدا کرده‌اند. طراحی تعلیم و تربیت اسلامی و سامان‌دهی نظام تربیتی اسلام، از دغدغه‌های دیرین دلسوزان و متخصصان متعهد در حوزه تعلیم و تربیت بوده که از بیست سال پیش توسط **آیت‌الله علی‌رضا اعرافی** شکل گرفته و به مجامع علمی راه یافته است.

دستیابی، گردآوری و استخراج منابع اسلام بسیار مهم به شمار می‌رود. دستورات اسلام در دانش فقه تجلی می‌یابد و دانش فقه درصدد است تا برای همه رفتارهای اختیاری انسان‌های مکلف، بایدها و نبایدهایی تعیین کند و به این ترتیب، برنامه‌ای از تکالیف را ترسیم کند.

شمای کلی از کتاب‌های فقه تربیتی

اگر بخواهیم فقه تربیتی را توضیح دهیم باید به درازای سال‌های تدریس اساتید در این زمینه سخن بگوییم و این در فرصت کوتاه و در چند صفحه مقدور نیست. با این وجود اگر بخواهیم آن را تعریف کنیم باید بگوییم، فقه تربیتی دانشی در تربیت‌پژوهی و موضوعی مستقل در فقه است. این رشته به لحاظ موضوع، و امدار علم و عمل تربیتی و به لحاظ محمول و

اتصاف آن‌ها به یکی از احکام پنج‌گانه بررسی می‌کند و برای هر رفتار، از ادله آن، حکمی استنباط می‌کنند. البته این دانش فقط مختص مربیان و متعلمان نیست. شما در این مجموعه می‌توانید با دریایی از مباحث تربیتی از قبیل تربیت جنسی، تربیت خانوادگی و تربیت سیاسی و ... آشنا شوید. بنابراین فقه تربیتی ایده‌های نو و حرکتی تازه است که باید برای پیشرفت آن نقدهایی را در دستور کار قرار داد و از عقل جمعی و آرای صاحب‌نظران بهره برد.

فقه تربیتی دانشی در تربیت پژوهی و موضوعی مستقل در فقه است. این رشته به لحاظ موضوع، وامدار علم و عمل تربیتی و به لحاظ محمول و روش‌شناسی، متکی بر دانش فقه بوده و دانشی است که رفتارهای اختیاری صادرشده از مربیان و شاگردانشان در مقام تربیت را از لحاظ اتصاف آن‌ها به یکی از احکام پنج‌گانه بررسی می‌کند و برای هر رفتار، از ادله آن، حکمی استنباط می‌کنند.

با توجه به گفته‌های قبل، اگر هدف از تأثیر احکام فقهی بر اصول تربیت، این باشد که گزاره‌های عینی و واقعیت‌های تربیتی را نشان دهد به طور قطع با مشکل مواجه خواهیم شد؛ چراکه دانش فقه، شرعی و اعتباری است و دانش اعتباری نمی‌تواند این مبانی را عرضه کند، اما اگر مراد از احکام فقهی مبتنی بر واقعیات عینی و متکی بر معیارهای واقعی باشد، بخشی از این واقعیات، واقعیت‌های تربیتی است و پاسخ مثبت خواهد بود.

به عنوان نمونه، اندیشه درباره خدا، جهان و انسان از جمله بنیادهای نظری تربیت آدمی است که دیدگاه مکاتب موجود دنیا در این باره مختلف است.

مبانی تربیتی بر اساس منبع، به سه دسته مبانی دینی (گزاره‌های بنیادی تربیت)، مبانی فلسفی و مبانی علمی که گزاره‌هایی ناظر به ویژگی‌های زیستی، اجتماعی و روانی انسان‌هاست، تقسیم می‌شود.

مجلدات این مجموعه

این مجموعه سی جلدی عناوین مختلفی را در حوزه فقه تربیتی در خود جای داده است که از این سی مجلد تاکنون چهارده جلد آن توسط نویسندگان مؤسسه اشراق نوشته و به چاپ رسیده است. شما در این سی جلد می‌توانید عناوین مختلفی مانند: (قواعد فقه تربیتی، تعلیم و تعلم قرآن و حدیث، تعلیم و تعلم علم و دین، تعلیم و تعلم علوم و معارف عقلی، تعلیم و تعلم علوم و معارف شهودی، تعلیم و تعلم علوم تجربی، علوم غریبه و مهارت‌ها و مشاغل، وظایف نهاد عالمان و نخبگان دینی در تربیت، آداب مختص تعلم، آداب مشترک تعلیم و تعلم، صلاحیت‌های اخلاقی-شخصیتی معلمی، اصول عمومی تربیت، تربیت جسمانی، تربیت عقلانی، تربیت اعتقادی، تربیت عبادی، تربیت اخلاقی، تربیت جنسی، تربیت اجتماعی، سیاسی، تربیت اقتصادی، فنی و هنری، وظایف نهاد خانواده در تربیت، روش‌ها و فنون تدریس، وظایف نهاد حکومت در تربیت، روش‌های عمومی تربیت، وظایف نهاد مراکز آموزشی در تربیت، وظایف نهاد عموم مردم و مکلفین) را مشاهده کنید. مجلدات این مجموعه اکنون در کتابخانه تخصصی خانه اخلاق پژوهان در قم در دسترس است.

مبانی و پیش‌فرض‌ها

اثربخشی و رسیدن به کمال در گرو عمل به مبانی، پیش‌فرض‌ها و موازین دینی است. از این رو نظر فقها ضروری بوده و باید دقت بیشتری روی آن صورت گیرد. این مجموعه و بالاخص اولین جلد از آن، پس از تعریف

یادگیری علم و دین

در جلد دوم این مجموعه، نویسنده با رویکرد فقهی به تحقیق در عرصه تعلیم و تربیت پرداخته و در اولین گام، تعیین حکم علم‌آموزی و دین‌آموزی را مورد بحث و بررسی قرار داده است. حکم دین‌آموزی در چهار مسئله (پی‌جویی دین، یادگیری معارف دین، یادگیری احکام مبتلابه، مطالعه تخصصی و اجتهادی دین) بررسی شده است.

تعلیم و تعلم قرآن و حدیث

تعلیم و تعلم قرآن و حدیث در سطوح قرائت و خواندن الفاظ، یادسپاری و حفظ و در نهایت فهم و تدبر آن همواره نزد پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) دارای اهمیت بوده است و بررسی احکام فقهی این سطوح و استنباط احکام مسائل و موضوعات آن در عرصه فقه تربیتی مورد توجه و عنایت است.

در سومین جلد از کتاب‌های فقه تربیتی، خواهیم دید که حکم فقهی تعلیم و تعلم قرآن و حدیث و افعال مکلفان، اعم از آموزگاران، فراگیران و دیگر عوامل تربیتی از منظر فقهی مورد بحث و بررسی قرار گرفته و اهمیت این موضوع برای خوانندگان محترم روشن خواهد شد.

تعلیم و تعلم علوم و معارف عقلی

در جلد چهارم با زیر عنوان تعلیم و تعلم علوم و معارف عقلی روبه‌رو هستیم. در پیشگفتار این کتاب آمده که تعقل و اعتماد به روشنگری‌های عقلانی در راه یابی انسان و حل معضلات پیش روی او، هرچند از جایگاه والایی در اندیشه دینی برخوردار بوده، تا آنجا که در کنار مسیر هدایت رسولان الهی، به عنوان رسول باطنی خوانده شده است؛ اما اعتبار و حجیت استدلال‌های عقلانی در مکاتب و نحله‌های مختلف فکری و معرفت‌شناختی، دستخوش فراز و فرودهایی بوده است. نوشتار حاضر تلاش دارد

فصل اول کتاب تعلیم و تعلم علوم و معارف عقلی، کلیات پژوهش را در این زمینه تبیین کرده است. شما در دومین فصل با نگاهی تاریخی و پیشینه‌شناسانه با این موضوع آشنا می‌شوید. فصل سوم و چهارم به ترتیب، ادله منع و جواز را بررسی کرده و فصل پنجم با جمع‌بندی و فروعات کتاب را به پایان رسانده است.

تعلیم و تعلم علوم و معارف شهودی

کشف و شهود راهی برای دست‌یابی به معرفت و تعالی است و از دیرباز مورد توجه اندیشمندان بوده و موافقان و مخالفانی نیز در این زمینه داشته است. در جلد پنجم تعلیم و تعلم علوم و معارف شهودی را به مثابه رفتاری از رفتارهای مکلفان، از منظر فقهی بررسی می‌نماید. در ادامه به تفصیل ادله ممنوعیت و جواز یادگیری علوم و معارف شهودی پرداخته و مورد نقد قرار داده است.

تربیت جنسی

غریزه جنسی در اسلام و در میان اندیشمندان و عموم مردم مورد توجه بوده است. این غریزه وسیله محبت و گرمابخش محیط خانواده به شمار می‌آید. رفتار جنسی در فرهنگ‌های مختلف، مورد بحث و بررسی قرار گرفته و تردیدی نیست که بخش‌هایی از تکامل بشر در گرو شناخت و آگاهی درست این مسئله است. در این جلد از کتاب فقه تربیتی با ارائه رهنمودهای تربیتی، مهم‌ترین مسؤولیت فقها و مربیان درباره تربیت جنسی با رویکرد فقهی بررسی شده تا انسان را از انحراف و لغزش جنسی، مصون بدارد و سعادت دنیوی و اخروی را برای وی فراهم کند.

تربیت عبادی

عبادت وسیله ارتباط عابد با معبود است و فقه وظیفه نظم‌بخشی به حیات انسان را دارد. از این‌رو فقه تربیتی به این موضوع ورود کرده و محوری‌ترین

اهمیتی بسیاری دارد، در این جلد از کتاب می‌توانید استنباط احکام فقهی مربوط به تربیت عبادی را بر اساس درس‌های سطح خارج فقه تربیتی استاد اعرافی مشاهده کنید.

وظایف نهادهای تربیتی - خانواده

بیست و پنجمین جلد از مجموعه کتاب‌های فقه تربیتی در سه فصل به این موضوع پرداخته است. فصل اول به تبیین موضوع پرداخته است. فصل دوم وظیفه عام والدین در تربیت فرزندان را به تفصیل مورد بررسی قرار داده است. فصل سوم به وظایف خاص والدین در تربیت و بررسی حکم شرعی و وظیفه دینی آنان پرداخته و آیات و روایات را با ابزار اجتهادی آزموده و در نهایت گزاره‌های هنجاری در این زمینه را استنباط کرده است.

وظایف نهادهای تربیتی - حکومت

تعلیم و تربیت از بخش‌ها و مراحل مختلفی تشکیل شده است. یکی از بخش‌های مهم آن عوامل و اجراکنندگان تعلیم و تربیت هستند. افراد و نهادهایی که قدم‌های عملی در این زمینه برمی‌دارند و به تدریج اهداف تعلیم و تربیت را محقق می‌سازند. نهادهایی که در این زمینه وظیفه دارند، عبارتند از نهاد خانواده، حکومت، عالمان دینی، مراکز آموزشی و مردم. هر یک از این نهادها علاوه بر وظایف مشترک، برخی وظایف اختصاصی در تعلیم و تربیت دارند که در جای خود باید بررسی شود. آنچه در این جلد کتاب بررسی می‌شود، وظایف نهاد حکومتی است.

قواعد فقه تربیتی

فقها نسبت به قواعد فقهی توجه و اهتمام خاصی دارند. شما می‌توانید این قواعد فقهی را که در حوزه تعلیم و تربیت بررسی شده است مشاهده کرده و از آنها استفاده کنید. از جمله این قواعد، می‌توان به قاعده ارشاد جاهل، قاعده هدایت و تربیت و قاعده امر به معروف و نهی از منکر نام برد. بررسی

این جلد از کتاب *فقه تربیتی* در چهار بخش به بررسی قواعد فقه پرداخته است. فصل اول مقدمات و کلیاتی درباره اصل قواعد فقهی است، بیان تاریخچه، تبیین دیدگاه‌ها و قواعد فقه تربیتی نیز در این بخش قرار گرفته است؛ فصل دوم درباره تبیین قاعده ارشاد جاهل صحبت کرده و مبانی آن را بررسی می‌کند؛ فصل سوم به تبیین قاعده هدایت پرداخته و مورد بررسی قرار می‌دهد. شما در فصل چهارم با تبیین قاعده امر به معروف و نهی از منکر آشنا خواهید شد.

تعامل فقه و تربیت

فقه و تربیت دو عرصه مستقل از یکدیگر هستند و زمینه‌هایی برای تعامل و تأثیر و تأثر متقابل آن دو وجود دارد که این تعامل فقه با تربیت را می‌توان به دوگونه تصور کرد. اول اینکه فقه درباره مسائل، محتوا و عناصر مربوط به تربیت - صرف نظر از اسلامی و دینی بودن تربیت - اظهار نظر نماید. دوم اینکه فقه درباره مسائل، محتوا و عناصر مربوط به تربیت با در نظر گرفتن تربیت در یک جامعه اسلامی اظهار نظر نماید. به این صورت که ما در رابطه با ارائه تعاریف هر یک از عناصر تربیتی به فقه مراجعه کنیم و ببینیم کدام یک از آن‌ها، از فقه و احکام آن قابل استخراج و اکتشاف اند که در این صورت فقه رنگ اسلامی و دینی به تربیت می‌بخشد.

آداب تعلّم

در این کتاب به بررسی فقهی «آداب تعلّم» پرداخته شده است. در این جلد از کتاب‌های فقه تربیتی حکم شرعی هر یک از آداب تعلم برای سالک مؤمن تبیین شده و در دو جلد کتاب دیگر نیز پیگیری می‌شود: یک جلد درباره «آداب مشترک تعلیم و تعلم» و جلد دیگر ویژه «آداب تعلیم» است.

بررسی فقهی آداب تعلم با روش تحلیلی و استنباط اجتهادی است که در این کتاب در سه فصل ارائه می‌شود: مبادی تصویری و تصدیق؛ آداب تدریس و مطالعه؛ آداب ارتباط با معلم.

نمی‌تواند به مسائل تخیلی و بدون موضوع بپردازد و باید برای پرکردن شکاف نظر و عمل تلاش نماید. البته علاوه بر تفقه در باب موضوعات و رویدادهای آموزشی و تربیتی موجود در عصر حاضر، به صورت پیش‌دستانه موضوعات تربیتی را بررسی کرده و آنها را با فقه تطبیق دهد.

دومین نقدی که به رشته فقه تربیتی شده، این است که این مباحث ظرفیت عملیاتی شدن و جامعه‌سازی را ندارند؛ چراکه تنها به صدور حکم بسنده میکند؛ اگر دقت داشته باشید در جامعه امروزی با یک ناکارآمدی مضاعف در تربیت اسلامی روبه‌رو هستیم.

سومین نقد به مبحث فقه تربیتی، مخالفت مبنایی با تربیت اسلامی است و فقه تربیتی را به دلیل آنکه نوعی تربیت‌پژوهی اسلامی است، از حیث مبنای زیر سؤال می‌برد. نقد چهارم حضور فقه در تربیت و تربیت‌پژوهی مفیدفایده نیست؛ حضور فقه در تربیت، هیچ آورده‌ای برای ارتقای تربیت اسلامی نخواهد داشت. البته قطعاً تأسیس فقه تربیتی بهبودی نیست چراکه دارای فوایدی نیز بوده است، اما زیان آن بیشتر از نفع آن است و حضور فقه در تأسیس و تربیت و گسترش فقه تربیتی به دلیل مضر بودن برای فقه و یا تربیت، مورد بحث و بررسی است.

فقه تربیتی در زمینه حقوق کودک نقش پررنگ‌تر و ارزشمندتری را در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی و ... باید داشته باشد. برخی از نقدها نظارت خاصی به تأسیس فقه تربیتی داشته و برخی دیگر به گسترش آن نظارت دارند.

اهداف رشته فقه تربیتی در چه راستایی بوده است؟

از دلایل نگارش و تدریس این بحث در حوزه علمیه یکی فراهم آوردن مرجعیت توانمند و معتبر در حوزه علمیه برای رفع نیازهای علمی و پاسخگویی به مسائل جدید این رشته بوده است. همچنین تربیت عالمان حوزوی با توانایی استنباط و اجتهاد در مباحث فقهی تعلیم و تربیت از

توانمند سازی آنان در تحلیل موضوعات در مباحث فقهی تعلیم و تربیت این رشته و همچنین تربیت مدرسان با توانمندی تدریس اجتهادی مباحث فقهی از اهداف تأسیس و ایجاد این رشته بوده است.

سیاست‌های رشته

هر رشته سیاست‌ها و استراتژی‌هایی خاص به خود را دارد. تأکید بر یادگیری مباحث فقهی و ارتباط آن با مباحث تعلیم و تربیت به منظور اجتهاد و استنباط مسائل فقهی و تأکید بر فراگیری مسائل، روش‌ها، مبانی، نظریات علوم تربیتی موجود و موضوع شناسی در این رشته از سیاست‌های راهبردی در فقه تربیتی است. همچنین تأکید بر آموزش و پژوهش در همه مراحل و به طور خاص پژوهش همراه با تولید، همچنین ارتباط با مجامع علمی مانند دانشگاه و دیگر مؤسسات پژوهشی و ارتباط با نهادهای اجرایی از دیگر سیاست‌های تأسیس فقه تربیتی است. تأکید بر ارتقای شخصیت اخلاقی و معنوی دانش پژوهان در طول دوره تحصیل و پرورش متخصصان در این راستا نیز از اهدافی است که به این موضوع کمک بسیاری خواهد کرد.

معرفی آیت الله علیرضا اعرافی

رهبر کبیر انقلاب بود. او در دوران نوجوانی وارد حوزه علمیه شد و در مدت کوتاهی در دروس خارج فقه و اصول بزرگان حوزه حاضر و از آنها کسب فیض کرد. ایشان افتخار شاگردی اساتیدی چون، آیت الله العظمی فاضل لنکرانی (ره)، آیت الله العظمی حاج شیخ مرتضی حائری (ره)، آیت الله العظمی وحید خراسانی (دامت برکاته) و آیت الله العظمی جواد تبریزی (ره) را داشته است.

از فعالیت‌های انقلابی او می‌توان به مبارزه علیه طاغوت و رزم در جبهه‌های نبرد علیه بعث اشاره کرد.

ایشان مدتی به امامت جمعه شهر مقدس قم، مدیر حوزه‌های علمیه کشور، جامعه المصطفی العالمیه، امامت جمعه شهرستان میبد (استان یزد)، عضو مجلس خبرگان رهبری و عضویت شورای نگهبان منصوب بوده و خدمات ارزنده‌ای را برای کشور و مردم داشته است.

علیرضا اعرافی دارای تألیفات متعددی است که دسته‌ای از آنها به قلم وی و دسته‌ای دیگر حاصل پیاده‌سازی سخنرانی‌ها و تدریس در محافل حوزوی و دانشگاهی است. مؤسسه اشراق و عرفان متعلق به وی بوده و آثار ایشان را منتشر می‌کند. مجموعه فقه تربیتی در عناوین مختلف حاصل تلاش‌های بسیار در این مؤسسه بوده است. از دیگر آثار وی می‌توان به کتاب تربیت فرزند، سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت، کتاب آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن اشاره کرد.

ایشان تأکید بر ولایت فقیه داشته و پاسداری از ارزش‌های الهی و انسانی را از هم مهمات می‌داند. احترام به مردم سالاری دینی و قانون و رأی مردم، رسیدگی به نابسامانی‌های اجتماعی چون بیکاری و تورم و رعایت اخلاق و ادب اسلامی در عرصه سیاست و ... از دیگر مبانی و دغدغه‌های سیاسی و اجتماعی ایشان است.

مباحث مقدماتی و مفهوم‌شناسی‌های لازم با شناخت دقیق زوایای موضوع یا همان موضوع‌شناسی پایان یافته است. این مباحث به بررسی ادله موافقان و مخالفان و ادله عقلی و نقلی (موجود یا مفروض) پرداخته و شمایی کلی از بحث را به مخاطب نشان می‌دهد. تخصص در فقه و به کارگیری روش فقهی، و تخصص در علم تربیت یا علوم مربوط به آن و لزوم تخصص فقیه در علم تربیت در باب تربیت ضروری است، او باید به طور دقیق با زیر و بم موضوع تحقیق خود در فقه آشنا باشد. فقیه باید بر همه جوانب مسئله آگاه بوده و موضوع حکم را به روشنی بشناسد. شناختن انواع مسایلی که در حوزه تعلیم و تربیت وجود دارد، و در نتیجه موضوعاتی که فقه باید به دنبال یافتن حکم آن‌ها باشد و نیز تحلیل تربیتی احکام فقهی، نیازمند تخصص در زمینه علوم تربیتی است. بنابراین، تأثیر علوم تربیتی بر فقیه، در زمینه مسئله‌شناسی و موضوع‌شناسی است؛ مسائلی که قبلاً وجود داشته و مسایلی که به اقتضای دنیای شلوغ و در هم تنیده امروز ایجاد می‌شوند و محتاج آن هستند که بر دین خدا عرضه شوند و تکلیف آن‌ها روشن شود.

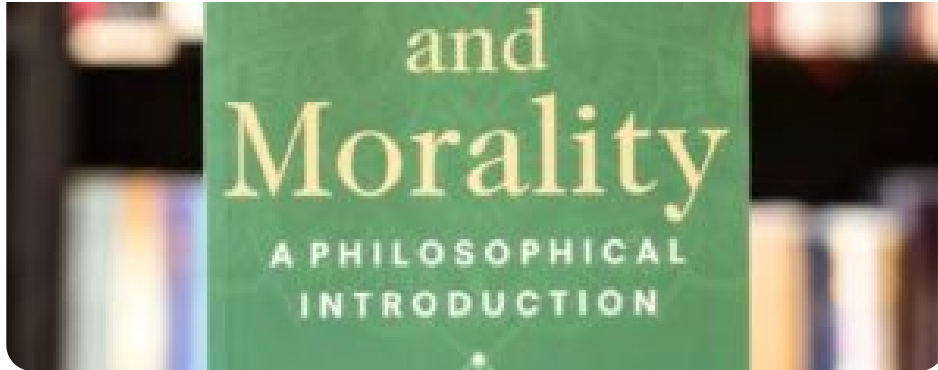
پژوهش‌های اخلاق فارسی راه‌یافته به نگاشته‌های اخلاقی قرن چهارم (دنیای اسلام)

اخلاق اسلامی

مرور کتاب نظریه‌های اخلاقی در اسلام، نوشته ماجد فخری

مرور کتاب «اسلام و اخلاق: درآمدی فلسفی» نوشته اولیور لیمن

دیدگاه‌ها

۴ ماه

پویا عباسی

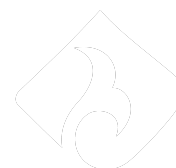
متشکرم از توضیحات خوبتون ...

ایمیل

نام

ارسال

خانهٔ اخلاق پُروهان جوان یگانه مؤسسهٔ مردم‌نهادی است که در حوزهٔ دانشی فلسفه اخلاق فعالیت می‌کند. جمعی از طلاب، دانشجویان و اساتید از آغاز تا کنون این بنا را زنده و پویا نگه داشته‌اند و می‌کوشیم با سرمایهٔ فکری علاقه‌مندان و اساتید، در توسعهٔ این حوزهٔ دانشی در ایران سهم خود را ادا کنیم.

انتشارات خانه اخلاق

درباره ما و فعالیت هایمان

تماس با ما

رویدادهای اخلاق

خبرنامه

اساتید اخلاق پژوهی

به ما بپیوندید

کتابخانه فارسی

Our Story

فصل نامه ائیکا

English Library

واژه نامه

مجله

آدرس: قم، خیابان ساحلی (مصلی) - بین کوچه ۲۰ و ۲۲ - پلاک ۲۲۱
 تلفن: ۰۲۵۳۲۹۰۲۲۵۱

ما را در شبکه های اجتماعی دنبال کنید:

